

Голові разової спеціалізованої вченої
ради ДФ 20 051.104
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
докторці юридичних наук,
професорці Аллі ЗЕЛІСКО

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидатки юридичних наук, доцентки, завідувачки кафедри цивільного
права Прикарпатського національного університету імені Василя
Стефаника**

**Гейнц Руслани Миколаївни
на дисертацію Савчука Валерія Петровича
на тему:**

**«Корпоративний секретар як учасник корпоративних відносин»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність дисертаційного дослідження. Прийняттям Закону України «Про акціонерні товариства» № 2465-IX від 27.07.2022 р. законодавець вкотре переосмислив механізм правового регулювання корпоративних відносин, запровадивши низку нових інструментів, одним із яких став інститут корпоративного секретаря та визначив товариства, в яких посада корпоративного секретаря запроваджується в обов'язковому порядку. Водночас слід зазначити, що у правовому полі інститут корпоративного секретаря не є новелою, позаяк англосаксонські правові системи впродовж тривалого часу успішно користуються цим інструментом. Та й в Україні, незважаючи на відсутність спеціального правового регулювання, корпоративний секретар, як посадова особа, був запроваджений у багатьох акціонерних товариствах.

Поява в правозастосовній практиці інституту корпоративного секретаря сприяла науковим дослідженням його правового статусу та місця в корпоративних правовідносинах. Однак в наявних на сьогодні публікаціях можна зустріти різні підходи, теорії та концепції, які не дають однозначної відповіді на ці питання. Більше того, аналіз існуючих наукових досліджень, присвячених проблематиці інституту корпоративного секретаря, дозволив дисертанту виявити, що комплексного дослідження визначення місця корпоративного секретаря в корпоративних відносинах не проводилося. Тому питання встановлення місця інституту корпоративного секретаря в системі корпоративних відносин, його права та обов'язки, особливості цивільно-

правової відповідальності залишаються у вітчизняній науці недостатньо дослідженими та, відповідно, такими, що потребують глибинного наукового аналізу. Перелічені обставини вказують на актуальність та складність проблематики, яку дослідив автор.

Актуальність обраної теми дослідження підсилюється ще й тим, що в роботі проаналізовано нормативно-правові акти країн, в яких інститут корпоративного секретаря вже тривалий час використовується як інструмент впорядкування правовідносин між акціонерами, акціонерним товариством та його органами управління.

З огляду на зазначене, дисертація Валерія Петровича Савчука «Корпоративний секретар як учасник корпоративних відносин» є актуальним і своєчасним науковим дослідженням, а її результати є важливими як для теорії цивільного права, так і для правозастосовної діяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі цивільного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника в межах науково-дослідної роботи кафедри на тему: «Правові проблеми здійснення майнових та особистих немайнових прав в умовах ринкової економіки» (номер державної реєстрації 0110U001557). Тема дисертаційного дослідження В. П. Савчука затверджена Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 9 від 03 листопада 2020 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, мають достатній ступінь обґрунтованості. Дисертантом опрацьовано велику кількість наукових та нормативно-правових джерел, серед яких законодавство іноземних країн, чинні нормативно-правові акти України та нормативно-правові акти, якими вносилися зміни до законодавства, судова практика, наукові праці як українських, так і зарубіжних вчених. У підсумку дисертант продемонстрував належний рівень уміння аналітичної роботи з науковими та нормативно-правовими джерелами, що дозволило вирішити поставлені завдання та досягти мети дослідження. Варто також відзначити опрацьовані автором джерела іноземною мовою, що одночасно підкреслює достовірність зроблених висновків, а також складність проведеного автором дослідження.

Наукове дослідження характеризується системним підходом, логічністю викладу матеріалу, науковим стилем подання інформації та достатнім рівнем наукових узагальнень. Отримані результати роботи підтверджують доцільність обрання дисертантом відповідних загальнонаукових і спеціальних методів пізнання правових явищ, серед яких діалектичний, формально-логічний,

порівняльно-правовий, системний та інші наукові методи дослідження. Застосування обраних методів дозволило всебічно проаналізувати об'єкт дослідження, сформулювати положення наукової новизни, висновки та пропозиції для вдосконалення чинного законодавства.

Дисертація В. П. Савчука за своїм оформленням відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації». Структура роботи обумовлена метою і завданнями дослідження, є логічною та включає перелік умовних позначень, вступ, три розділи, які об'єднують сім підрозділів, висновки, список використаних джерел та додаток. Загальний обсяг дисертації складає 224 сторінки. Всі розділи та підрозділи за своїм змістом слід назвати вдало викладеними і такими, що дозволили охопити проблематику обраної теми дослідження, включаючи теоретично-правові засади, пов'язані з поняттями корпоративного секретаря, функціями, які він виконує в товаристві, правами та обов'язками, порядком призначення корпоративного секретаря на посаду та звільнення його з посади, юридичною відповідальністю у рамках досліджуваної тематики.

Ознайомлення з текстом дисертаційної роботи В. П. Савчука дає підстави для висновку, що її зміст в повному обсязі відповідає визначеній меті дослідження, а завдання, поставлені дисертантом, успішно виконані.

У дисертації В. П. Савчука висунуто та належно обґрунтовано низку наукових ідей та теоретично-практичних конструкцій. Ці досягнення та їхній достатній рівень розробки дозволяють визнати дану роботу як завершене та самостійне наукове дослідження.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, що виносяться на захист визначається тим, що вперше у вітчизняній цивілістиці здійснено комплексне системне дослідження теоретичних та практичних аспектів участі корпоративного секретаря в корпоративних відносинах та розкрито особливості його правового статусу. Стосовно багатьох проблем автором запропоновано власні напрацювання та їх аргументація, наведено додаткові аргументи на користь вже висловлених в юридичній літературі поглядів учених та практиків, до наукових концепцій яких він схиляється, сформульовано відповідні висновки, що визначають наукову новизну та достовірність одержаних результатів в рамках обраної тематики.

Позитивно сприймається запропонована вперше у дисертаційній роботі авторська періодизація правового регулювання корпоративного секретаря в праві України, яка розроблена на основі чинних в той чи інший період нормативно-правових актів, що стосувалися інституту корпоративного секретаря та практики його застосування в товариствах (п. 3 наукової новизни).

Заслуговує на увагу та підтримку п. 4 наукової новизни, який містить вдосконалену автором дефініцію корпоративного секретаря як фізичної особи, яка відповідає за взаємодію акціонерного товариства з учасниками корпоративних відносин та забезпечення їх необхідною інформацією, координацію дій товариства щодо охорони та захисту прав та інтересів акціонерів, підтримку ефективної діяльності загальних зборів, виконавчого органу, наглядової ради (ради директорів).

Автором удосконалено функції корпоративного секретаря в корпоративних відносинах, шляхом виділення наступних: 1) реалізація права акціонерів на інформацію; 2) забезпечення дотримання товариством вимог законодавства, статуту та локальних актів, вимог щодо розкриття інформації про АТ; 3) організація загальних зборів товариства, роботи наглядової ради та виконавчого органу (правління); 4) взаємодія з регуляторними органами (п. 5 наукової новизни).

Серед положень, які набули подальшого розвитку, слід виділити аргументацію на підтримку застосування у вітчизняній науці корпоративного права саме терміну «корпоративний секретар» як такого, який найбільш відповідає правовій природі даного правового інституту та виконуваним ним функціям у порівнянні з альтернативними підходами «секретар товариства», «секретар компанії», «секретар наглядової ради» тощо (п. 10 наукової новизни).

Слушним та обґрунтованим є удосконалене дисертантом положення щодо поділу повноважень корпоративного секретаря на такі основні групи: інформування (забезпечення здійснення права акціонерами права та інформацію); забезпечення комунікації між учасниками корпоративних відносин (акціонерами та товариством), а також третіми особами (інвестори тощо); забезпечення ефективної діяльності органів управління товариством; запобігання порушень учасниками корпоративних відносин (п. 12 наукової новизни).

Науковою оригінальністю та значимістю відзначаються й інші положення наукової новизни дисертаційної роботи.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження В. П. Савчука полягає в тому, що сформульовані висновки та пропозиції, які містяться в дисертації, можуть бути використані у науково-дослідній роботі – для подальших наукових досліджень інституту корпоративного секретаря, його участі в корпоративних правовідносинах; у правотворчій діяльності – для вдосконалення корпоративного, цивільного і господарського законодавства України; в освітньому процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Корпоративне право України», «Цивільне право України», «Корпоративне управління» та при підготовці підручників,

навчальних посібників і методичних рекомендацій із зазначених навчальних дисциплін.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота за своєю структурою та повнотою викладу матеріалу відповідає вимогам щодо обсягу, який зумовлений метою й завданнями дослідження.

Розділ 1 «Загальнотеоретичні аспекти інституту корпоративного секретаря» містить три підрозділи, в яких розглянуто формування інституту корпоративного секретаря в праві іноземних країн, розвиток правового регулювання цього інституту в Україні, визначається місце корпоративного секретаря в системі корпоративних відносин та особливості правового регулювання корпоративного секретаря за кордоном. Заслужує на увагу глибоке розкриття історії становлення інституту корпоративного секретаря як в Україні, так і в інших країнах, проведене на основі детального аналізу великої кількості нормативно-правових актів національного та зарубіжного законодавства (підрозділи 1.1 і 1.3 дисертації), яке дозволило дисертанту визначити етапи розвитку інституту корпоративного секретаря в Україні (с. 21, с. 195 дисертації).

Цікавим є погляд автора щодо інституту корпоративного секретаря як ланки взаємодії між органами товариства (с. 55 дисертації) та механізму мінімізації корпоративних конфліктів (с. 57 дисертації). Слід погодитися з автором у тому, що необхідність інституту корпоративного секретаря обумовлена: 1) наявністю великої кількості і складністю корпоративних процедур; 2) потребою спеціальних знань корпоративних відносин і високої кваліфікації; 3) необхідністю попередження правопорушень з боку учасників корпоративних відносин; 4) високою інтенсивністю комунікацій між державою, акціонерами, акціонерним товариством і необхідністю централізації процесів взаємодії (с. 57-59 дисертації). Поділяємо думку автора про те, що термін «корпоративний секретар» є найбільш вдалим та відповідним для позначення досліджуваного правового інституту (с. 75-76 дисертації).

У Розділі 2 «Корпоративний секретар в системі корпоративного управління товариством» дисертантом глибоко розглянуто правовий статус корпоративного секретаря як посадової особи акціонерного товариства, порядок його призначення та звільнення, детально проаналізовано права та обов'язки корпоративного секретаря.

Досить логічним та обґрунтованим є висновок автора про те, що корпоративний секретар відноситься до посадових осіб товариства (с. 109 дисертації) і відповідна пропозиція про визначення обов'язкової інформації, яка підлягає розкриттю щодо корпоративного секретаря як посадової особи (с. 110 дисертації). Викликають науковий інтерес пропозиції дисертанта щодо зміни

порядку обрання корпоративного секретаря на посаду, відповідно до яких це питання, на думку автора, повинно бути віднесено до повноважень загальних зборів товариства, залишивши при цьому диспозитивний формат регулювання цього питання за яким інший порядок може бути передбачено статутом (с. 138 дисертації) та порядку припинення повноважень корпоративного секретаря акціонерного товариства (с. 150 дисертації).

Слушною є пропозиція автора щодо укладення з корпоративним секретарем виключно цивільно-правового договору і відповідні зміни до чинного законодавства, які ним пропонуються (с. 147 дисертації). Варто підтримати висновок автора про визнання корпоративного секретаря, як посадової особи товариства, суб'єктом фідучіарних обов'язків (с. 164-165 дисертації). Заслуговують на увагу визначені у дисертаційному дослідженні обов'язки корпоративного секретаря, серед яких автор визначає обов'язки щодо інформування акціонерів (с. 165-167 дисертації), обов'язок забезпечення проведення загальних зборів (с. 167-168 дисертації), обов'язки щодо організації проведення засідань органів управління (с. 168-169 дисертації), обов'язок забезпечення корпоративного комплаєнсу (с. 170-172 дисертації).

Розділ 3 «Цивільно-правова відповідальність корпоративного секретаря» присвячений висвітленню особливостей цивільно-правової відповідальності корпоративного секретаря. Доцільно звернути увагу на важливу думку автора про те, що питання цивільно-правової відповідальності корпоративного секретаря в чинному Законі України «Про акціонерні товариства» не деталізоване і потребує подальшого удосконалення (с. 184 дисертації).

Слушною є пропозиція автора про імплементацію в національне законодавство інституту дискваліфікації як форми юридичної відповідальності корпоративного секретаря (с. 189-190 дисертації).

На підтримку заслуговують пропозиції дисертанта щодо внесення змін та вдосконалення чинного законодавства України (с. 199-200 дисертації).

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні наукові результати дисертаційного дослідження В. П. Савчука повно відображено в опублікованих дев'яти наукових працях, з яких: п'ять статей – у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук категорії «Б», та чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Опубліковані наукові праці відповідають тематиці дослідження.

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами аналізу тексту дисертації та публікацій В. П. Савчука ознак академічного плагіату, елементів фальсифікації та фабрикації не виявлено. Робота характеризується наявними посиланнями на власні наукові публікації, ідеї,

теорії та твердження інших науковців, нормативні акти та інші джерела, що свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. Викладені в дисертації наукові результати отримано автором особисто.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи в цілому дисертаційне дослідження Валерія Петровича Савчука на тему «Корпоративний секретар як учасник корпоративних відносин», водночас не можна обійти увагою певні дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації під час публічного захисту:

1. Погоджуючись із автором у тому, що корпоративний секретар є посадовою особою товариства (підрозділ 2.1 дисертації), слід зазначити, що в роботі позиція дисертанта щодо місця корпоративного секретаря в системі корпоративного управління товариством визначена дещо неоднозначно, позаяк у тексті дисертації можна зустріти різні підходи до цього питання. Так, з одного боку, автор стверджує, що «корпоративний секретар є одноосібним неуправлінським органом» (п.1 наукової новизни, с. 21 дисертації; п. 7 висновків, с. 196 дисертації) та те, що «корпоративний секретар не належить до органів управління ... » (с. 123, 196 дисертації), а, з іншого, наголошує на його особливому місці в системі корпоративного управління акціонерним товариством (с. 18 дисертації) та характеризує корпоративного секретаря як фахівця в галузі корпоративного управління (с. 167 дисертації).

2. Потребує додаткового пояснення висновок автора про те, що «суб'єктом цивільно-правової відповідальності за ненадання інформації акціонерам є корпоративний секретар, а не акціонерне товариство. У випадку відсутності корпоративного секретаря в АТ відповідальним за ненадання інформації є виконавчий орган АТ» (с. 198 дисертації) з огляду на те, що суб'єктом юридичної відповідальності може виступати лише носій відповідного обов'язку, а ним, у цьому випадку, є акціонерне товариство. Відповідно до положень ст. 113 Закону України «Про акціонерні товариства» обов'язок з надання інформації акціонерам покладено саме на акціонерне товариство, а не на його посадових осіб чи органи. Що стосується цивільно-правової відповідальності корпоративного секретаря, якій присвячено третій розділ роботи, і, з огляду на позицію автора щодо укладення з корпоративним секретарем виключно цивільно-правового договору, дисертанту слід було більше уваги приділити заходам цивільно-правової відповідальності, які необхідно включити у цей договір.

Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, не зменшують її наукової новизни та практичної значимості, не торкаються концептуальних положень дисертаційного дослідження та стосуються дискусійних питань.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Савчука В.П. на тему «Корпоративний секретар як учасник корпоративних відносин» є самостійною завершеною науковою працею, в якій отримані нові, науково обґрунтовані результати, що у сукупності вирішують поставлене наукове завдання. Результати дисертаційної роботи є особистими здобутками автора, мають практичну цінність і вагоме значення для подальшого розвитку науки цивільного права.

За актуальністю, змістом, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів, повнотою опублікування матеріалів дисертації у наукових фахових виданнях дисертаційна робота Савчука Валерія Петровича на тему «Корпоративний секретар як учасник корпоративних відносин» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор – Савчук Валерій Петрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

кандидатка юридичних наук, доцентка,
завідувачка кафедри цивільного права
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Руслана ГЕЙНЦ